

УДК 378.018.43: 616.89

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.5590526>

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІЗ «ПСИХІАТРІЇ» В МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

**Опря Є.В., Мельник Е.В., Пустовойт М.М., Чернова Т.М., Горячев П.І.,
Беседа Я.В.**

Одеський національний медичний університет, Україна

ОСОБЕННОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ КУРСУ «ПСИХИАТРИЯ» В МЕДИЦИНСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

**Опря Е.В., Мельник Е.В., Пустовойт Н.Н., Чернова Т.М., Горячев П.И.,
Беседа Я.В.**

Одесский национальный медицинский университет, Украина

FEATURES OF DISTANCE LEARNING COURSE “PSYCHIATRY” AT THE MEDICAL UNIVERSITY

**Oprya E.V., Melnik E.V., Pustovoit N.N., Chernova T.M., Goryachev P.I.,
Beseda Ya.V.**

Odessa National Medical University, Ukraine

Summary/Резюме

Distance learning (DL) still remains one of the acute and most discussed problems in higher medical education. But as a result of the COVID-19 pandemic, it was decided to organize distance learning in medical higher education institutions using distance learning technologies and create conditions for the successful operation of the information and educational environment. But even after the relief of quarantine in the world, it became clear that humanity has entered a new stage of development, where distance learning will play an important role. Therefore, it is important to analyze the results of the distance learning process and determine the priority ways for the development of online education.

The use of distance learning methods in conditions of quarantine and lost the possibility of full-time education is vital for the acquisition of knowledge by medical students in clinical disciplines, in particular “psychiatry”. The article describes the principles of introducing distance learning for students on the discipline of “psychiatry” and its features. Conducting DL in clinical disciplines requires self-improvement on both sides of the process — the teacher and the students. A distance educated student is imposed a great degree of responsibility in terms of preparation for classes, however, it is compensated by the remove of travel time and the opportunity to study in a comfortable environment. Distance education contributes to the increase of self-realization and autonomy of the medical student, the development of his personality. To improve the quality of DL, teachers need to provide feedback with students and expand the psychological and psychiatric media library (educational, popular-science films on psychiatry, narcology and psychology, video materials of scientific and practical conferences, symposium, seminars, video recordings of patient examinations, etc.)

Key words: *distance learning; psychiatry, peculiarities of the educational process, distance educational technologies.*

Дистанційна форма навчання (ДН) до сих пір залишається однією з гострих та найбільш обговорюваних проблем в вищій медичній освіті. Але внаслідок пандемії COVID-19 було прийняте рішення щодо організації дистанційного навчання в медичних вищих навчальних закладах із використанням дистанційних освітніх технологій та створення умов для успішної роботи інформаційно-освітнього середовища. Але й після послаблення карантину у світі стало зрозуміло, що людство перешило на нову стадію розвитку, де дистанційне навчання буде відігравати велику роль. Тому важливо проаналізувати результати дистанційного навчального процесу і визначити пріоритетні шляхи розвитку онлайн-освіти.

Застосування методів дистанційного навчання в умовах карантину при відсутності можливості очного навчання є життєво необхідним для отримання знань студентами-медиками на клінічних дисциплінах, зокрема «психіатрії». У статті наведено принципи впровадження дистанційного навчання студентів із предмету «психіатрія» та його особливості. Проведення ДН на клінічних дисциплінах вимагає самовдосконалення обох сторін-учасниць процесу, — як викладача, так і студентів. На студента, що навчається дистанційно, накладається велика ступінь відповідальності в плані підготовки до занять, однак компенсується відсутністю витрати часу на дорогу і можливістю навчатися в комфортних для нього умовах. Дистанційна освіта сприяє підвищенню самореалізації та автономії студента-медика, розвитку його особистості. Для покращення якості ДН викладачам треба забезпечити зворотній зв'язок із студентами та розширювати психологічну і психіатричну медіатеку (навчально-пізнавальні, науково-популярні фільми з психіатрії, наркології і психології, відеоматеріали науково-практичних конференцій, симпозіумів, семінарів, відеозаписи огляду пацієнтів та ін.).

Ключові слова: дистанційне навчання; психіатрія, особливості освітнього процесу, дистанційні освітні технології.

Дистанционная форма обучения (ДО) до сих пор остается одной из острых и наиболее обсуждаемых проблем в высшем медицинском образовании. Но в результате пандемии COVID-19 было принято решение об организации дистанционного обучения в медицинских высших учебных заведениях с использованием дистанционных образовательных технологий и создании условий для успешной работы информационно-образовательной среды. Но и после ослабления карантина в мире стало понятно, что человечество перешло на новую стадию развития, где дистанционное обучение будет играть большую роль. Поэтому важно проанализировать результаты дистанционного учебного процесса и определить приоритетные пути развития онлайн-образования.

Применение методов дистанционного обучения в условиях карантина при отсутствии возможности очного обучения является жизненно необходимым для получения знаний студентами-медиками на клинических дисциплинах, в частности «психиатрии». В статье приведены принципы внедрения дистанционного обучения студентов по предмету «психиатрия» и его особенности. Проведение ДО на клинических дисциплинах требует самосовершенствования обеих сторон-участниц процесса, — как преподавателя, так и студентов. На студента, обучающегося дистанционно, накладывается большая степень ответственности в плане подготовки к занятиям, однако компенсируется отсутствием затраты времени на дорогу и возможностью учиться в комфортных для него условиях. Дистанционное образование

способствует повышению самореализации и автономии студента-медика, развитию его личности. Для улучшения качества ДО преподавателям надо обеспечить обратную связь со студентами и расширять психологическую и психиатрическую медиатеку (учебно-познавательные, научно-популярные фильмы по психиатрии, наркологии и психологии, видеоматериалы научно-практических конференций, симпозиумов, семинаров, видеозаписи осмотра пациентов и др.).

Ключевые слова: дистанционное обучение; психиатрия, особенности образовательного процесса, дистанционные образовательные технологии.

Дистанційна форма навчання (ДН) до сих пір залишається однією з гострих та найбільш обговорюваних проблем в вищій медичній освіті. У зв'язку із застосованими в березні 2020 року карантинними обмеженнями в рамках COVID-19 пандемії було прийняте рішення щодо організації дистанційного навчання із використанням дистанційних освітніх технологій. Перед вищими навчальними закладами була поставлена завдання — створити умови для успішної роботи інформаційно-освітнього середовища, включаючи електронні ресурси, інформаційні та телекомунікаційні технології, і забезпечити доступ до технологічних засобів [1]. До того часу, ДН в медичних вузах (МВ) використовувалось, зазвичай, тільки для післядипломної підготовки лікарів — проходження курсів тематичного удосконалення, заочної спеціалізації та інтернатури — і було предметом дискусії серед викладачів і студентів медичних спеціальностей.

Противники ДН в медицині вважають, що дистанційно неможливо опанувати практичні навички лікаря, що включають різні маніпуляції, але наука рухається вперед, а сучасні смарт-технології дозволяють опановувати практичні методики дистанційно.

В теперішній час в світі здійснюється важливий перехід від індустріальної віхи до постіндустріального суспільства, що засвідчує важливість історичного перехідного етапу століття інформаційних технологій і систем.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) активно впроваджуються у всіх галузях людської діяльності. Безумовно, вони дотичні і до такої великої сфери соціальної діяльності, як освіта [1,2,4].

В інформаційному суспільстві також змінюється парадигма освіти. Ці зміни пов'язані з відкритим інформаційним доступом значної частини населення розвинених країн. Завдяки активному розвитку нових телекомунікаційних та інформаційних технологій, виникли якісно нові умови роботи з інформацією в освітній системі. Одним з найважливіших напрямків розробки та застосування нових ІКТ технологій стало дистанційне навчання (ДН) [6,8,11].

Дистанційне навчання відіграє велику роль у сучасній освіті. Воно може бути призначено як для надання навчального матеріалу так і для отримання виконаного завдання. Дистанційний курс може використовуватися для організації змішаного навчання, в якому студенти мають можливість спілкуватись та працювати спільно зі своїми колегами, що знаходяться в іншим місцях [10,12,13].

Через карантин усі вищі навчальні заклади країни змушені були за короткий термін перейти на дистанційний навчальний процес, але й після послаблення карантину у світі стало зрозуміло, що людство перейшло на нову стадію розвитку, де дистанційне навчання буде відігравати велику роль. Тому важливо проаналізувати результати дистанційного навчального процесу і визначити

пріоритетні шляхи розвитку онлайн-освіти.

Перед нами було поставлено такі **завдання**: проаналізувати готовність студентів 4 курсу Одеського національного медичного університету (ОНМедУ) до дистанційного навчання спеціальності «психіатрія», виявити специфічні для використання в медичній аудиторії мобільні програми, ресурси та засоби комунікації, з'ясувати можливість їх застосування при вивченні дисципліни.

Матеріали та методи дослідження

Для реалізації поставленої мети використовували анкетування студентів медичних факультетів ОНМедУ. В опитуванні взяли участь 156 студентів 4 курсу, які проходили навчання на кафедрі психіатрії, наркології та психології з предмету «психіатрія». Беручи до уваги умови карантину анкетування проводилося на дистанційній платформі LMS Moodle.

Результати та їх обговорення

Отримані дані вказують на те, що при дистанційному навчанні істотно змінюється зміст педагогічної діяльності в порівнянні з традиційною системою.

По-перше, діяльність викладачів з підготовки та розробки навчально-методичних та навчальних посібників нового покоління, значно ускладнюється. Це обумовлено швидкими змінами в її технологічних засадах. Від викладача вимагається розвиток якісно більш нових і досконалих прийомів і навичок педагогічної роботи. Крім того, сучасні ІКТ висувають особливі вимоги до змісту та якості навчально-методичних та навчальних посібників, які розробляються. Це пов'язано з відкритим доступом до них значної кількості студентів, а також осіб, що навчають, — в особі експертів і викладачів. Дана обставина вимагає посилення контролю за якістю навчального та навчально-методичного матеріалу.

По-друге, при застосуванні нових ІКТ центр ваги поступово переноситься на студента, що навчається. У традиційному навчанні головною фігурою є викладач. У новому варіанті навчання студент поетапно стає «замовником» власної освіти. ІКТ технології дозволяють індивідуалізувати навчання, студент може активно будувати свій навчальний процес. Однією з основних функцій викладача стає підтримка того, хто навчається в його навчальній діяльності. За відкритості освітніх ресурсів викладач не є головним їх носієм. Він виступає в більшій мірі в якості помічника, наставника. Таким чином, також істотно змінюються функції викладача.

По-третє, зміна функцій викладача вимагає зміни рівня і якості комунікацій між обома сторонами процесу. При ДН необхідна більш активна і інтенсивна взаємодія між викладачем і студентом. У традиційному варіанті навчання спілкування між викладачем і студентом нерідко носить формальний і поверхневий характер. Завдяки сучасним і передовим комунікаційним технологіям така взаємодія виявляється більш інтенсивною, що вимагає від викладача не тільки спеціальних педагогічних умінь, навичок, а й додаткових зусиль [3,5,7,9].

Застосування дистанційних освітніх технологій в різних формах навчання істотно змінює характер навчання. Нові технології забезпечують більш взаємодієвий спосіб за допомогою використання ІКТ в порівнянні, наприклад, із заочним навчанням. Адже в заочному навчанні можливість спілкування викладача і студентів дуже низька. На основі використання телекомунікаційних технологій студент може оперативнo отримати зворотній зв'язок. У викладача з'являється також можливість швидко відповісти на запити студента, контролюючи і коригуючи його роботу. При застосуванні нових ІКТ відкриваються зовсім інші можливості для індивідуалізації та

диференціації навчання студентів. Як викладач, так і студент може організувати процес у так званій «зоні найближчого розвитку».

Сучасний стан речей доводить, що студенти, які навчаються дистанційно не лише фізично і психологічно відокремлені від вихователів, але також і від своїх однокурсників і навчального матеріалу (контенту). Фізичні та психологічне розділення студентів і викладачів викликає різні психолого-педагогічні питання і особлива увага повинна бути приділена розвитку сутності розуміння, педагогічному та навчального задуму дистанційної освіти. Завдяки таким унікальним характеристикам дистанційна освіта може поєднати різні стилі навчання, підвищити самореалізацію і розвинути внутрішні якості, сприяти автономії студента-медика, його розвитку особистості, і, головне, реалізувати особистісний потенціал, щоб стати особистістю, що може самостійно реалізуватися.

Однак, викладання клінічних дисциплін в медичних вузах під час ДН виявилось перед обличчям значних викликів. При демонстрації хворих за допомогою ІКТ виникають значні спотворення і неможливість деталізації клінічної картини, що пов'язано з технічними параметрами комунікаційних систем. Особливо складною є взаємодія з психічно хворими.

У викладанні на кафедрі психіатрії, наркології і психології ОНМедУ використовували як відеозапис консультативних бесід з пацієнтами, де бесіду проводить дипломований фахівець, так і безпосереднє спілкування студентів, лікарів-інтернів з пацієнтами з допомогою ZOOM або TEAMS зв'язку. Перед кожним записом або бесідою пацієнт надавав свою інформовану згоду на збір, зберігання і подальшу демонстрацію отриманої інформації. З нашого досвіду, при взаємодії з пацієнтами необхідно враховувати особливості їх реа-

гування при різних нозологічних формах. Так, психотичні хворі з активною продуктивною симптоматикою вкрай насторожено ставляться до відеозапису і бесіди з співрозмовниками, яких вони не бачать, додаючи в свої маячні думки всіх учасників процесу. Нерідкими були дострокові припинення відеосеансу з боку пацієнта за маревними думками. Навпаки, пацієнти з негативною симптоматикою неохоче відкривають свої переживання перед незнайомою аудиторією під час відеосесії і вважають за краще бесіду з знайомим лікарем в режимі «віч-на-віч». Пацієнти з вираженим преморбідним істероїдним радикалом істотно спотворюють інформацію, намагаючись показати себе в кращому світлі, особливо це стосується поведінки молодих хворих при опитуваннях студентами протилежної статі. Нерідкими також були випадки, коли хворий з вираженою негативною симптоматикою, який весь час проводить на самоті вдома, розповідав студентці, що він «працює, щодня їздить на роботу на велосипеді, допомагає матері по господарству», що абсолютно не відповідало дійсності. Депресивні пацієнти вимагають гарної підготовки інтерв'юера до бесіди, так як швидко виснажуються і не можуть тривалий час надавати досить детальну інформацію.

Для проведення поточних практичних занять в більшості випадків використовувалась платформи Microsoft Teams (77 %) на відміну від Zoom (23 %). Але залікові заняття проводились виключно із застосуванням платформи Microsoft Teams, через те що вона надає можливість як запису і збереження усіх необхідних даних, включно із підтвердженням присутності студентів, так і функцію супервізійного спостереження за заліком, що може використовуватися керівництвом університету за необхідності.

Проте, відповідно до особливос-

тей студентської молоді та їх віку, можна безсумнівно стверджувати про необхідність постійного контакту викладача та лаборанта кафедри з метою надання оголошень, нагадувань, відповідей на поточні питання. В умовах сучасного світу це можливо за рахунок використання месенджерів, що надають швидкість встановлення контакту, сповіщення про доставку повідомлення та його перегляд. Хоч їх значна кількість, однак, на думку студентів, найоптимальнішим для цього є Telegram. 67 % студентів надали йому перевагу над Viber (33 %), чим засвідчили його вищі функціональні можливості, що дають змогу кращим чином отримувати потрібну інформацію.

Висновки

Застосування методів дистанційного навчання в умовах карантину внаслідок пандемії COVID-19, при відсутності можливості очного навчання, є життєво необхідним для отримання знань студентами-медиками на клінічних дисциплінах, зокрема «психіатрії». Проведення ДН вимагає самовдосконалення обох сторін-учасниць процесу, — як викладача, так і студентів. На студента, що навчається дистанційно, накладається велика ступінь відповідальності в плані підготовки до занять, однак компенсується відсутністю витрати часу на дорогу і можливістю навчатися в комфортних для нього умовах. Для покращення якості ДН викладачам треба забезпечити зворотній зв'язок із студентами та розширювати психологічну і психіатричну медіатеку (навчально-пізнавальні, науково-популярні фільми з психіатрії, наркології і психології, відеоматеріали науково-практичних конференцій, симпозіумів, семінарів, відеозаписи огляду пацієнтів та ін.).

Література

1. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. Екстремне дистанційне навчання в Україні: колективна монографія. — Харків, 2020. — 411 с.
2. Кухаренко В. М. Тьютор дистанційного та змішаного навчання: навч. посібник 2019. — 307 с. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/42981>
3. Кухаренко В.М., Березенська С.М., Бугаичук К.Л., Оліїник Н.Ю., Оліїник Т.О., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г., Столяревська А.Л. Теорія та практика змішаного навчання: монографія. / За ред. В.М.Кухаренка — Харків: НТУ «ХПІ», 2016. — 284 с. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/23536>
4. Кухаренко В.М. Педагогіка та технологія дистанційного навчання. Основи дистанційного навчання: навч. посібник В.В. Бондаренко, В.М. Кухаренко. — Х.: ХНАДУ, 2013. — 172 с.
5. Биков В.Ю., Кухаренко В.М., Сиротенко Н.Г., Рибалко О.В., Богачков Ю.М. Технологія розробки дистанційного курсу / За ред. Бикова В.Ю. та Кухаренка В.М. Київ, Міленіум, 2008. — 324 с.
6. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання. Енциклопедичне видання: Навч.-метод посіб. — Київ.: ТОВ Редакція «Комп'ютер», 2007. — 128 с.
7. Кухаренко В.М. Про створення дистанційного курсу. Комп'ютер у школі та сім'ї. — No 4 (153), 2019. — с. 39-44.
8. Hodges Charles, Moore Stephanie, Locke Barb, Trust Torrey and Bond Aaron. The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning. March 27, 2020 <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>.
9. Курвитс М. Как организовать дистанционное обучение. План действия для учителя http://marinakurvits.com/kak_organizovat_distancionnoe_obuchenie/
10. Shisley Steven. Emergency Remote Learning Compared to Online Learning. May 20, 2020 <https://learningsolutionsmag.com/articles/emergency-remote-learning-compared-to-online-learning>.
11. Kelly Kevin. Results from Top Hat's COVID-19 Faculty Survey About Online Teaching August 6, 2020 <https://philonedtech.com/results-from-top-hats-covid-19-faculty-survey-about-online-teaching/>
12. Allen, I. E, and Seaman J. Changing Course: Ten Years of Tracking Online Education in the United States. Sloan Consortium. PO Box 1238, Newburyport, MA 01950. 2013.

13. Gerlich, R. N., Mills, L. H., & Sollosy, M. An evaluation of predictors of achievement on selected outcomes in a self-paced online course. *Research in Higher Education Journal*. 2009. 4, 1–14.

References

1. Kukharenko VM, Bondarenko VV Emergency distance learning in Ukraine: a collective monograph. — Kharkiv, 2020. — 411 p.
2. Kukharenko VM Tutor of distance and blended learning: textbook. manual 2019. — 307 p. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/42981>
3. Kukharenko VM, Berezenskaya SM, Bugaychuk KL, Oliynyk N.Yu., Oliynyk TO, Rybalko OV, Sirotenko NG, Stolyarevskaya AL Theory and practice of blended learning: a monograph. / Ed. VM Kukharenko — Kharkiv: NTU “KhPI”, 2016. — 284 p. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/23536>
4. Kukharenko VM Pedagogy and technology of distance learning. Fundamentals of distance learning: textbook. manual VV Bondarenko, VM Кухаренко. — H.: KhNADU, 2013. — 172 p.
5. Bikov V.Yu., Kukharenko VM, Sirotenko NG, Ribalko OV, Bogachkov Yu.M. Technology of distance course development / Ed. Bikova V.Yu. and Kukharenko VM Kiev, Millennium, 2008. — 324 p.
6. Kukharenko VM Distance Learning. Encyclopedic edition: Teaching method. — Kiev.: Computer Editorial Office Ltd., 2007. — 128 p.
7. Kukharenko VM On the creation of a distance course. *Computer at school and family*. — No 4 (153), 2019. — p. 39-44.
8. Hodges Charles, Moore Stephanie, Lockee Barb, Trust Torrey and Bond Aaron. The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning. March 27, 2020 <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>.
9. Curvits M. How to organize distance learning. Action plan for teachers http://marinakurvits.com/kak_organizovat_distancionnoe_obuchenie/
10. Shisley Steven. Emergency Remote Learning Compared to Online Learning. May 20, 2020 <https://learningsolutionsmag.com/articles/emergency-remote-learning-compared-to-online-learning>.
11. Kelly Kevin. Results from Top Hat's COVID-19 Faculty Survey About Online Teaching August 6, 2020 <https://philonedtech.com/results-from-top-hats-covid-19-faculty-survey-about-online-teaching/>
12. Allen, I. E, and Seaman J. Changing Course: Ten Years of Tracking Online Education in the United States. Sloan Consortium. PO Box 1238, Newburyport, MA 01950. 2013.
13. Gerlich, R. N., Mills, L. H., & Sollosy, M. An evaluation of predictors of achievement on selected outcomes in a self — paced online course. *Research in Higher Education Journal*. 2009. 4, 1–14.

*Впервые поступила в редакцию 19.07.2021 г.
Рекомендована к печати на заседании
редакционной коллегии после рецензирования*